

Bij herdenking ontruiming Kamp Vught, 8/9/2024

Ina Adema, Commissaris van de Koning in Noord-Brabant

We herdenken vandaag een gitzwart hoofdstuk in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. De ontruiming van Kamp Vught. De term ontruiming dekt de lading overigens niet. Het waren zware oorlogsmisdaden die hier 80 jaar geleden plaatsvonden.

Hoe wrang en hoe wreed: in het zicht van de bevrijding werden op deze locatie tenminste 300 mannen geëxecuteerd. Bijna 3500 mensen werden afgevoerd naar de concentratiekampen Sachsenhausen en Ravensbrück. Onno Hoes* heeft hier zojuist over gesproken. En Ad van Liempt heeft hierover geschreven in zijn boek 'Wraak op het verzet' dat recent is verschenen.

Wat zich hier heeft afgespeeld, tart elk voorstellingsvermogen. En toch is het gebeurd. En tóch herhaalt deze geschiedenis zich keer op keer - in andere vormen en op andere plekken in de wereld. De redenen waarom, zijn meestal complex. Een belangrijke basis is hoe mensen zich tot elkaar verhouden.

Als in de samenleving onrecht en verdeeldheid ontstaat. Als mensen elkaar niet meer begrijpen en respecteren. Als wantrouwen en haat de boventoon gaan voeren. Als antidemocratische elementen vrij spel krijgen. Dan worden de fundamenten voor een oorlog gelegd.

Tallose conflicten over de hele wereld bewijzen dat. Ook hier dichtbij wonen mensen die daar het slachtoffer van zijn. Mensen uit Syrië, Somalië, Oekraïne of uit andere brandhaarden in de wereld.

In één van de opvanglocaties voor vluchtelingen hier in de provincie woont een moeder met twee kinderen uit Oekraïne. Laten we haar Lena noemen. Ze kwam in maart 2022 met niet meer dan één koffer in Nederland aan. Haar man bleef achter om te vechten voor zijn land.

Lena wist zich staande te houden. En als jurist de kost te verdienen. Haar kinderen krabbelden overeind. Ze werden weer open en blij.

Lena en haar kinderen vierden Oekraïens nieuwjaar toen het bericht kwam dat hun man en vader was gesneuveld. Omgekomen door vijandelijk vuur van Russen die geloven in de propaganda dat Oekraïners neonazi's zijn.

Een oorlog begint niet op het moment dat de eerste bom valt. Of als de ene soldaat de ander doodschiet. Een oorlog begint met het zaaien van wantrouwen en van haat.

Gelukkig zijn er altijd mensen die hiertegen op durven te staan. Die zich verzetten. En het voor anderen opnemen.

Hier in Kamp Vught zaten veel verzetsstrijders of beter gezegd: verzetshelden. Zij hadden de moed zich uit te spreken tegen Nazi Duitsland, Joden te helpen of verboden informatie te verspreiden.

Verzetsstrijders uit Nederland en ook van ver daarbuiten. In Kamp Vught zaten maar liefst 36 nationaliteiten.

Een bekende naam is die van de Surinaamse verzetsstrijder, activist en schrijver Anton de Kom. Hij zat onder meer bij het communistische verzet in Den Haag en schreef voor het illegale blad De Vonk. De Kom overleefde de oorlog niet en overleed in een Duits kamp.

Minder bekend is de Oostenrijker Richard Bing. Hij was Duits officier buiten dienst, werkte in Nederland als tweedehands boekenverkoper en woonde in Hilversum. Bing zat in het verzet. Hij werd verraden en op 5 september 1944 hier in Vught gefusilleerd.

Datzelfde lot onderging de Fransman Henri Scharrer. Hij werkte als journalist en was actief voor Franse en Britse inlichtingen- en geheime diensten. Ook zette hij een ontsnappingsroute voor onder anderen geallieerde piloten op.

Drie voorbeelden van drie verzetshelden van over de grens. Ook zij hebben gestreden voor onze vrijheid.

Wij kunnen leven in vrede en veiligheid omdat anderen het voor ons hebben opgenomen. Omdat Amerikaanse, Britse en Poolse militairen voor onze vrijheid hebben gevochten. En zelfs bereid waren om voor onze vrijheid te sterven.

Nog steeds geldt dat wij voor onze vrede en veiligheid afhankelijk zijn van internationale solidariteit en van goede internationale verhoudingen.

In de kern gaat het er altijd om hoe wij met elkaar omgaan. In het groot en in het klein. Ook hier in Vught hadden mensen invloed op wat zich achter de hekken van *Konzentrationslager Herzogenbusch* afspeelde.

Gelukkig waren er mensen die deden wat ze konden en die in positieve zin van betekenis waren. Al was het maar door een briefje naar binnen te smokkelen of een boterham te smeren voor gevangenen.

Er was ook een andere kant. Er waren ook mensen die niets deden of wegkeken. Of mensen die een actieve bijdrage leverden aan het draaiende houden van Kamp Vught.

Daarmee wil ik niemand meteen veroordelen tot goed of fout. Want als de geschiedenis ons één ding heeft geleerd, is dat tussen zwart en wit veel kleuren grijs bestaan.

Wat wel van belang is, is dat mensen - ook in het hier en nu – zich bewust zijn van hun rol en verantwoordelijkheden in de samenleving. En dat het stellen van morele normen een vanzelfsprekend en prominent onderwerp van gesprek wordt.

Want een oorlog begint niet op het moment dat de eerste bom valt. Of als het vuurpeloton de trekker overhaalt. Een oorlog begint al ver daarvoor.

Én...een oorlog eindigt niet als de vrede is getekend. De impact van een oorlog dendert vaak nog decennialang door.

De Oekraïense Lena en haar kinderen moeten verder zonder man en vader. Zonder familie en vrienden dichtbij. Zonder de stad waar zij een groot deel van hun leven gewoond, gewerkt en geleefd hebben.

Zij dragen littekens die nooit meer echt helen. Datzelfde geldt voor al die andere slachtoffers van oorlog en geweld in de wereld. Ook zij zijn voor hun leven getekend. En de generaties die na hen komen, vaak ook.

De impact van oorlog en geweld is groot en onuitwisbaar. Ook ik heb dat ervaren.

In Makkum staat een monument voor omgekomen verzetshelden. Eén van hen is mijn oom: Sjoerd Adema. Hij werd op 7 april 1945 door de Duitsers opgepakt, mishandeld en gefusilleerd.

Mijn andere oom – Otte Adema – kwam op 11 mei 1940 om bij het bombardement op de Blauwburgwal in Amsterdam.

Het verlies van zijn beide broers – en de manier waarop – droeg mijn vader zijn hele leven met zich mee. Een trauma dat hij nooit heeft verwerkt.

Naar oorlogsherdenkingen ging mijn vader niet. Dat kon hij niet. Dus ging ik voor hem. Na afloop belden we altijd en spraken er niet over.

Wij hebben niet op alle geopolitieke ontwikkelingen invloed. Wat wij wel kunnen doen is: ons vizier richten op de wereld om ons heen. Betrokken zijn. Respectvol en verantwoordelijk met elkaar omgaan. Niet te snel oordelen of veroordelen.

Dat klinkt simpel en vanzelfsprekend. De geschiedenis leert ons hoe ingewikkeld - en tegelijkertijd hoe belangrijk – het is hoe wij ons tot elkaar verhouden.

Ik wens ons nog vele jaren in vrede, veiligheid en vrijheid toe.

(*lid Raad van toezicht Nationaal Monument Kamp Vught en bestuurslid Nationaal Comité 4 en 5 mei)